

Yleisölle avoin näyttely uudesta Helsingin yleiskaavasta 1970. Kaupunkilaiset kirjoittavat palautetta kaavoittajalle. Kuva Eeva Rista 1970, Helsingin kaupunginmuseo CC BY 4.0.

Kuntien kaavoitusvirastot yhdyskuntasuunnittelijoina

Hilka Högström

Kunnat tilasivat pääosan kaavasuunnitelmista konsulttitoimistoilta 1970-luvulle asti. Sen jälkeen yleistyivät kuntien omat kaavoitusvirastot, joihin palkattiin virkamiessuunnittelijat. Kuntien arkkitehdin virkojen määrä asema- ja yleiskaavoittajina moninkertaistui nopeasti. Virkamiesten ”korkeasuhdanteen” selittää yhteiskunnan rakennemuutos. Elinkeinorakenne muuttui ja ihmiset muuttivat maalta kaupunkiin. Kaupungit kasvoivat ja uusia kaupunkeja perustettiin. Lakisääteiset kaavatasot uudistettiin: oli edettävä yleispiirteisestä seutukaavasta yleiskaavaan ja yleiskaavan kautta yksityiskohtaiseen asemakaavaan. Kaava ei enää ollut pelkästään arkkitehdin laatima visio kaupungista, vaan monitieteellisen projektin tuloksena syntynyt yhdyskuntasuunnitelma. Tämä edellytti uudenlaista arkkitehtikoulutusta kaavajärjestelmän toimintaperiaatteista.

Arkkitehtikoulutukseen uusi käsite ”yhdyskuntasuunnittelu” tuli 1960-luvulla. Kolmessa arkkitehtikoulussa, Espoossa, Oulussa ja Tampereella, laadittiin runsaasti diplomitöitä yhdyskuntasuunnittelusta 1960–1970-luvuilla: ajanjaksona valmistui nelisen sataa yhdyskuntasuunnitteluun suuntautunutta arkkitehtiä. Heille syntyi työpaikkoja, kun kunnat perustivat kaavoittajille virkoja.

Suurimpien kaupunkien kunnalliset kaavoitusvirastot kehittyivät ”kaupunkisuunnittelun akatemioiksi”, joissa suunniteltiin, keskusteltiin ja kirjoitettiin kaupunkisuunnittelusta. Vuonna 1974 Suomen arkkitehtiliitto julkaisi uudet ammattisäännöt, joiden mukaan arkkitehti on yhteiskunnan edut huomioiva ammatinharjoittaja.

Rakennuslain aikana 1959–2000 kunnan vastuu kaavojen laatimisesta lisääntyi ja vuoden 1977 kunnallislaki poisti erot eri kuntamuotojen välillä. Kunnan kaavoitusviraston laatimista asema- ja yleiskaavoista päättävät poliittisesti valitut luottamusmiehet lautakunnassa, kunnanhallituksessa ja valtuustossa. Vasta päätöksentekoprosessin jälkeen kaavasuunnitelmista tulee sitovia asiakirjoja.

Päätöksenteko perustuu lakeihin ja säädöksiin. (Prusi, Tuija. Kuntien itsehallinnollinen asema kaavoituksessa. TTY 2013.)

Arkkitehti Paavo Perkiö Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastosta esittelemässä Itäkeskusta koskevia suunnitelmia Marjaniemen VPK:n Palopirtissä. Kuva Simo Rista 1975, Helsingin kaupunginmuseo CC BY 4.0.

Virka-arkkitehtien määrä kasvoi 1960- ja 1970-luvuilla:

- 1960 yleis- ja asemakaava-arkkitehtien virkoja oli kunnissa 18, lääninarkkitehteja oli 11, lisäksi olivat kaupunginarkkitehdit ja kauppalanarkkitehdit, joilla myös oli kaavoitustehtäviä.
- 1967 perustettiin sisäasianministeriöön kaavoitusasioita hoitava osasto ja sen yhteyteen alan tutkimusyksikkö.
- 1970 kaavoitusarkkitehtejä oli kunnissa 48, valtion palveluksessa 20.
- 1979 kuntien kaavoitustehtävissä oli arkkitehtejä 250.

Laskea - ennustaa - suunnitella

Yhdyskuntasuunnittelusta tuli oleellinen osa kunnan hyvinvoinnin suunnittelua. Monitieteellisellä suunnittelulla haettiin ratkaisu niin kunnallistekniikkaan kuin sosiaalisiin kysymyksiinkin. Ratkaisujen perusteisiin sisältyivät kehitysennusteet ja mitoitukselaskelmat. Yhteiskuntatieteiden (ja –tieteilijöiden) rooli kasvoi, kun kaupungin kehityksen ongelmia ratkottiin. Kokonaisvaltainen kaupunkisuunnittelu ja suuret kaavasuunnitelmat hyväksyttiin välttämättömyydeksi. Niillä katsottiin päästävän yhteiskunnan asettamiin ja valvomiin sosiaalipoliittisiin päämääriin.

Kaupunkisuunnittelu monialaisena ryhmätyönä

Kaupunkisuunnittelusta tuli nopearytmistä ja monialaista projektityötä. Suunnittelulla edistettiin kunnan kasvua, soluttaista hajakeskitystä, eri liikenteen väylien kehitystä ja yhdyskuntakehitystä. Keskeisiä olivat asuntopulan ratkaisemiseksi laaditut asuntotuotanto-ohjelmat, aluevaihdot maanomistajien ja kaupungin kesken sekä aluerakennussopimukset.

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston suunnittelijat esittelevät Vallilan asukkaille alueen kaavamuutosta. Asukkaiden vastustuksen ansiosta puutalot korvaava kaavamuutos peruttiin ja puutalot säilytettiin. Kuva Simo Rista 1971, Helsingin kaupunginmuseo CC BY 4.0.

Kaupungilla oli suunnittelun johto ja koordinointi sekä valta käsissään: rakennustaiteesta taloushallinnollisiin ja toiminnallisteknisiin kysymyksiin, maapolitiikkaan ja aluerakentamisperiaatteisiin. Suunnittelua tehtiin yhdessä kaupungin eri virastojen, seutukaavaliiton, eri alojen konsulttien ja liikenneväylien toteuttajien kesken. Kunkin kunnan hallinto- ja organisaatiokulttuuri vaikutti voimakkaasti kaavatyön sisältöön. Poliittisen vastuun päätöksenteosta kantoivat kaavoitus- ja kiinteistölautakunta, kunnanhallitus ja -valtuusto.

Uudis- ja asuinrakentaminen oli ennätyksellisen vilkasta ja kaavoitus panosti siihen. Kaupunkirakentamisen muodit vaihtuivat luonnonläheisestä ja väljästä tiiviisiin ruutukaavoihin.

Yhdyskuntasuunnittelun tausta-aineistoissa oli mukana myös tutkimuksia ja selvityksiä alueella olevasta rakennusperinnöstä. Mutta vasta vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslain uudistukseen sisällytettiin velvollisuus ottaa kaavasunnittelussa huomioon kaava-alueella jo olevan rakennetun ja luonnonympäristön arvot. Samassa laissa määriteltiin asianosaisten seikkaperäinen kuuleminen.

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston suunnittelijat esittelevät Vallilan asukkaille puutaloalueen purkamisen mahdollistavaa kaavamuutosta. Kaavamuutos peruttiin ja puutalot säilytettiin. Kuva Simo Rista 1971, Helsingin kaupungin museo CC BY 4.0.

Kirjoittaja

Hilkka Högström on toiminut erikoistutkijana Museovirastossa.

Artikkeli on julkaistu 2021.

Teksti perustuu artikkeliin: Jere Maula, Arkkitehdit ja kaupunkirakentaminen 1960- ja 70-luvuilla, ss. 178–193. Kirjassa Arkkitehdin työ. Suomen arkkitehti liitto 1892–1992. Toim. Pekka Korvenmaa. Hämeenlinna 1992.